

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY TA’LIM,
FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI
BUXORO MUHANDISLIK-TEKNOLOGIYA
INSTITUTI**

**RAQAMLI IQTISODIYOT, ELEKTRON
HUKUMAT VA SUN’IY INTELLEKT UCHUN
DASTURIY VOSITALAR, AXBOROTLARNI
QAYTA ISHLASHNING ZAMONAVIY USULLARI
RESPUBLIKA ILMIY-AMALIY ANJUMANI 2023 YIL 16-17 IYUN**

**Buxoro muhandislik-tehnologiya instituti,
“Axborot kommunikatsiya texnologiyalari” kafedrası**

Buxoro - 2023

**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY TA'LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI
BUXORO MUHANDISLIK-TEXNOLOGIYA INSTITUTI**

**RAQAMLI IQTISODIYOT, ELEKTRON HUKUMAT VA SUN'YI INTELLEKT UCHUN DASTURIY
VOSITALAR VOSITALAR, AXBOROTLARNI QAYTA ISHLASHNING ZAMONAVIY USULLARI
RESPUBLIKA ILMIY-AMALIY ANJUMANI**

Bosh muharrir:

F.R.MURADOVA – p.f.d., professor.

Bosh muharrir o'rinbosari:

L.X.GAFFAROV – p.f.f.d., dotsent.

Tahrir hay'ati:

SH.S.YO'LDOSHEV – f-m.f.n., dotsent.

T.F.SOXIBOV – katta o'qituvchi

U.Z.NARZIYEV – katta o'qituvchi

Z.R.MURODOVA – p.f.f.d., dotsent

R.B.SARIYEV – p.f.f.d., katta o'qituvchi

Z.R.ASRAYEV – p.f.f.d., katta o'qituvchi

Z.B.MUXAMMADIYEVA – katta o'qituvchi

M.M.NURULLAYEV – katta o'qituvchi

M.M.NAFASOV – p.f.f.d., katta o'qituvchi

M.D.TALABOV – katta o'qituvchi

Q.Z.ASLONOV – assistent

N.A.SHARAPOVA – assistent

L.A.RUSTAMOVA – assistent

O.I.JO'RAYEV – assistent

G.SH.TO'RAYEVA – assistent

A.S.MURTAZOYEV – o'qituvchi stajyor

F.S.ATOYEV – o'qituvchi stajyor

U.B.SAIDOV – o'qituvchi stajyor

SH.M.KADIROVA – o'qituvchi stajyor

L.A.AXTAMOVA – o'qituvchi stajyor

1. Kodirov, S. (2020). Some issues of digitalization in the industrial sector of the economy. ISJ Theoretical & Applied Science, 12(92), 377-384.
2. <https://daryo.uz/2020/08/25/raqamli-iqtisodiyot-texnologiyalari>.

RAQAMLI IQTISODIYOT VA UNING JAMIYATIMIZ RIVOJLANISHIDAGI O'RNI

Zaripova G.K.

Buxoro davlat universiteti dotsenti

Salimov T.B.

Buxoro muhandislik va texnologiyalar instituti

I bosqich magistranti

So'ngi yillarda «raqamli iqtisodiyot» tushunchasi jamiyatimizda juda ko'p marta qo'llanilmoqda. Darhaqiqat, jahonda ko'plab rivojlangan mamlakatlarda raqamli iqtisodiy ularning rivojlanish omillariga sezilarli darajada ta'sir o'tkazgan bo'lib, unda raqamli iqtisodiyot jamiyat hayotida muhim rol o'ynaydi. Raqamli iqtisodiyot tushuncha nisbatan uzoq bo'lmagan vaqtda, 1995-yili Massachusetts universiteti amerikalik olimi Nikolas Negroponte tomonidan aniqlab berilgan. Olim axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini intensiv rivojlanishi ortidan eski iqtisodiyotdan yangi iqtisodiyotga o'tishda, qanday o'zgarishlar ro'y berishi mumkinligini aytib o'tgan.

Raqamli iqtisodiyot – bu xo'jalik faoliyatini yuritish bo'lib, bunda ishlab chiqarish hamda xizmat ko'rsatishdagi asosiy omil raqamlar ko'rinshidagi ma'lumotlar bo'lib, katta hajmdagi axborotlarni qayta ishlash va shularni qayta ishlash natijasini analiz qilish yordamida har xil turdagi ishlab chiqarish, xizmat ko'rsatish, texnologiyalar, qurilmalar, saqlash, mahsulotlarni yetkazib berishda oldingi tizimdan samaraliroq yechimlar tadbiiq qilishdan iboratdir. Boshqacha qilib aytgancha, raqamli iqtisodiyot bu onlayn xizmatlar ko'rsatish, elektron to'lovlar amalga oshirish, internet savdo, kraudfanding va boshqa turdagi sohalarini raqamli kompyuter texnologiyalarini rivojlanishi bilan bog'langan faoliyatdir.

Kraudfanding esa, o'z navbatida boshqa odamlar, yoki tashkilotlarning sa'y-harakatlarini qo'llab-quvvatlash uchun odatda Internet orqali o'z pullarini yoki boshqa resurslarini ixtiyoriy ravishda birlashtirgan odamlarning jamoaviy hamkorligi. Mablag' yig'ish turli maqsadlarga xizmat qilishi mumkin – tabiiy ofatdan yordam berish, muxlislarni qo'llab-quvvatlash, siyosiy kampaniyalarni qo'llab-quvvatlash, boshlang'ich kompaniyalar va kichik biznesni moliyalashtirish, bepul dasturiy ta'minot yaratish, qo'shma investitsiyalardan daromad olish va boshqalar. Ushbu turdagi moliyalashtirishda doimiy ifodalar ham mavjud. Kollektiv moliyalashtirish uchun chiqarilgan loyiha odatda startap deb ataladi. Mablag'lar uchun ariza beruvchi, loyihaning vakili ta'sischi deb ataladi.

Asosan raqamli iqtisodiyotni rivojlanishining asosiy elementi sifatida elektron tijorat, Internet banking, elektron to'lovlar, internet reklama va shu bilan birga, internet o'yinlari ko'riladi. Axborot texnologiyalarini rivojlanishi va tadbiiq

qilinishi evaziga kundalik hayotimizda juda ko'plab qulayliklar paydo bo'lmoqda. Deylik ovqatlanmoqchimiz, lekin uni tayyorlashni xohlamaymiz, muammo emas, Internetdan uyga ovqat yetkazib berish xizmati orqali xohlagan taomni onlayn buyurtma qilishimiz mumkin. Yoki do'stimizga pul o'tkazishimiz kerak, bunda ataylab bank, yoki moliya muassasalariga borishga hojat yo'q, biz pulni mobil bank orqali o'tkazishimiz mumkin. Shu kabi ko'plab xizmat turlarini onlayn, smartfon, yoki kompyuter orqali amalga oshirishimiz mumkin.

Raqamli iqtisodiyotning afzalliklari. Albatta, axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining rivojlanishi, zamonaviy texnologiyalarning hayotimizga tadbiiq etilishi har bir inson hayotida ko'plab ijobiiy imkoniiyatlar berishi mumkin. Raqamli texnologiiyalar rivojlanishi ortidan inson, unga kerakli xizmatdan teziroq foydalanishi, Internet orqali o'ziga kerakli mahsulotlarni arzon sotib olish bilan ko'plab pul mablag'larini tejashi mumkin.

Raqamli iqtisodiiyotning rivojlanishini boshqa afzalliklari quyidagicha bo'lishi mumkin: ishlab chiqarishda mehnat samadorligini oshishi; kompaniiyalarning raqobatbardoshligini o'sishi; ishlab chiqarishdagi harajatlarning kamayishi; yangi ish o'rinlari yaratilinishi; yangi zamonaviy kasblar paydo bo'lishi; kambag'allikni yengish va ijtimoiy tengisizlikni yuqolishi.

Bular raqamli iqtisodiiyotning bor yo'gi bir nechta afzalliklari xolos. Raqamli iqtisodiiyotning rivojlanishi bizning kundalik hayotimizga ijobiiy ta'sir qiladi, oddiiy foydalanuvchiga ko'plab qo'shimcha imkoniiyatlar beradi va qolaversa, bozorni o'sishi va rivojlanishini ta'minlab berishi mumkin.

Raqamli iqtisodiiyot keltirib chiqarishi mumkin bo'lgan xavflar: kiber hujum xavfi, shaxsiy ma'lumotlar himoyasi bilan bog'liq muommolar; «raqamli qullik» (millionlab insonlar ma'lumotlaridan keyinchalik ularni o'zlarini tutishini boshqarish uchun foydalanish); ishsizlikni oshishi, axborot texnoloiiyalarini rivojlanishi va uni tadbiiq qilinishi ortidan bir qancha sohalar va kasblar yo'q bo'lib ketishi mumkin.

Raqamli iqtisodiiyoti rivojlangan dunyo davlatlari. «Raqamli» davlatlar bugungi kunda Norvegiya, Shvetsiya va Shvetsariya hisoblanishadi. Raqamli iqtisodiiyot rivojlangan 10 ta davlatlar qatoriga AQSH, Buyuk Britaniya, Daniya, Finlandiya, Singapur, Janubiiy Koreya va Gonkong kiradi.

Raqamli iqtisodiiyotda davlatning o'rnii. Dunyo tajribasini o'rganish natijasida shu narsa aniiq bo'ldiki, raqamli iqtisodiiyoti rivojlangan mamlakatlarda raqamli iqtisodiiyotda davlat (hukumat) bozor «o'yin» qoidalarini o'yinning barcha ishtirokchilari uchun belgilaydi va bunda davlatning eng muhim vazifasi sifatida o'yin ishtirokchilari uchun bir xil, teng huquqli va imkoniiyatli sharoit yaratib berish hisoblanadi. Ya'ni, bozorda katta kompaniya bo'ladimi, yoki kichik biznes, ular teng huquqli hisoblanadi. Ularga bir xil imkoniiyatlar beriladi. Davlat qoidalarga amal qilinishi va oxir oqibatda oddiiy iste'molchi sifatli, zamonaviy xizmat, yoki mahsulot olishi ta'minlanadi. Demak, raqamli iqtisodiiyot rivojlanishi uchun davlat hamma uchun teng sharoit yaratib berishi, iloji boricha bozor qoidalari, qonunlar, shartnomalar shaffof bo'lishi, qonunlar bozor talabidan kelib chiqqan holda (ya'ni bozordagi rivojlanish tendensiiyalarini oldindan aniiqlay olishi

va kerakli normativ hujjatlarni qabul qilishi) o'yin ishtirokchilari uchun erkinlik berishi zarur.

Raqamli iqtisodiyot O'zbekistonda. Dunyo mamlakatlari kabi O'zbekistonda ham raqamli iqtisodiyot rivojlanmoqda. Kundalik hayotimizga axborot texnologiyalarni tadbiq qilinishi ortidan oddiy insonlar uchun ko'plab imkoniyatlar yaratilmoqda. Lekin shuni ta'kidlash kerak-ki, O'zbekistonda raqamli iqtisodiyot O'zbekiston potensialiga nisbatan bir necha barobar sekinroq rivojlanmoda. Ya'ni imkoniyat bor, kerakli resurslar mavjud lekin rivojlanish ancha sust. Bunga sabab sifatida raqamli iqtisodiyotni O'zbekistonda rivojlanishini bir qancha to'siqlarini ko'rsatib o'tish mumkin: ko'plab sohalaridagi monopoliya; Internet tezligini pastligi va uni sifatsizligi; axborot texnologiyalari sohasida qonunchilikning zamondan orqada qolganligi; fuqarolarda kompyuter savodxonligining o'ta pastligi; axborot texnologiyalari bo'yicha mutaxassislarining yetishmasligi, yoki ularni boshqa mamlakatlarga ketib qolishi; axborot madaniyati, axborot gigiyenasi pastligi; axborot texnologiyalari xavfsizligi yaxshi emasligi; korxonalarda sohani tushunadigan mutaxassislarining kamligi, yoki (ba'zilarida) ularning umuman yo'qligi; ilm-fan va ayniqsa aniq fanlarning rivojlanishi sustligi (yoki rivojlanishdan to'xtab qolganligi).

Yuqorida keltirilgan muommolar bosqicha-bosqich, tizimli, dunyo tajribasidan kelib chiqib hal qilinsa, O'zbekiston ham yuqori darajada raqamli iqtisodiyoti rivojlangan mamlakatlardan biri hisoblanadi albatta.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Khudoykulov K., Khamidov O. (2015). Testing Capital Asset Pricing Model (CAPM) on the Emerging Markets of the Europe. Spanish Journal of Rural Development. Vol. VI (3), pp. 1-8.
2. Хамидов О.Х., Гушко С.В., Маманазаров А.Б., Кулишов В.В., Маманазаров И.А. (2020). Современная парадигма образования в условиях цифровой и SMART-экономики. Современное образование (Узбекистан). 89:4, С. 3-9.
3. Хамидов О.Х., Ивета М., Гушко С.В., Жозе Б., Маманазаров А.Б., Кулишов В.В. (2020). Концепции и теории глобальной экономики и международных отношений: образовательный дискурс. Экономика и финансы (Узбекистан), 135:3, С. 91-98.
4. Хамидов О. (2017). Новый этап развития туризма в Узбекистане: актуальные проблемы и перспективы. Мировые научные новости. [Электронный ресурс].
5. Каххоров О.С., Адизов Б.И. (2019). Олий таълим муассасалари битирувчилари ракобатбардошлиги: тушунчалар, фикрлар, қарашлар. Жамият ва Бошқарув. №1 (83), 115-117-бетлар.

Safarov A.R. ZAMONAVIY MEHNAT BOZORI SHAROITIDA PROFESSIONAL TA'LIM MUASSASALARI BITIRUVCHILARINI KASBIY RIVOJLANTIRISH KO'NIKMALARINI TAKOMILLASHTIRISH	96
Xalilov F.V. TA'LIM SIFATINI OSHIRISHDA BILIMLAR BAZASIDAN FOYDALANISH USULLARI	98
Muradova F.R., Aslonova G.J. INFORMATION TECHNOLOGIES IN TEACHING AND EDUCATION	100
Ravshanov B.X. BO'LAJAK KASB TA'LIMI O'QITUVCHILARINI AXBOROTLASHTIRILGAN TA'LIM MUHITIDA INNOVATSION FAOLIYATGA TAYYORLASH VA INFOKOMMUNIKATSION TEXNOLOGIYALAR ORQALI QO'LLAB QUVVATLASH	103
Jumayev J. MUHANDISLIK VA TEXNOLOGIK JARAYONLARNI TADQIQ QILISHDA MATEMATIK MODELLASHTIRISH	106
Safarov A.R. PROFESSIONAL TA'LIM MUASSASALARI O'QUVCHILARINI ZAMONAVIY KASB – HUNARGA O'RGATISHDA MEHNAT BOZORIDA AMALGA OSHIRILAYOTGAN ISLOHOTLAR	109
Atoyev F.S. OLIY TA'LIM MUASSASALARIDA ELEKTRON TA'LIM RESURSLARI VA INNOVATSION TA'LIM TEXNOLOGIYALARIDAN FOYDALANISH	111
Baxronova Sh.I., Davlatova N.U., Protasov Y.Y. BO'LAJAK TEXNOLOGIYA FANI O'QITUVCHILARINI KREATIVLIGINI RIVOJLANTIRISHDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISHNING O'RNI VA AHAMIYATI	114
Baxronova Sh.I., Pirimova N.E. OLIY TA'LIMDA TALABALARNING KASBIY KOMPETENSIYALARINI SHAKLLANTIRISHDA DASTURLASHTIRILGAN VOSITALARNING O'RNI	116
Jamolova Sh.Q., Abdulloyev G'.G'. FIZIKA DARSLARIDA MOBIL DASTURIY VOSITALARDAN FOYDALANISH IMKONIYATLARI	119
Raxmatov S.S., Ro'ziyeva F.F. FIZIKA FANINI AXBOROT - KOMMUNIKATSIYA TEXNOLOGIYALARIDAN FOYDALANIB O'QITISHDA O'QUVCHILARNING KOMPETENTLIGINI SHAKLLANTIRISH	122
Imamova G.L. JIN RAYSNING "MANIKEN" HIKOYASIDA STILISTIK VOSITALAR TAHLILI	125
Jurayeva A.A. BO'LAJAK MATEMATIKA-INFORMATIKA O'QITUVCHILARINI UCH O'LCHOVLI O'QUV VOSITALARNI LOYIHALASHNI TASHKIL ETISH USULLARI... ..	128
Mamatxunova Y.A. ZAMONAVIY O'QITISH METODIKALARINI "MATRITSANING RANGI" MAVZUSIGA TATBIQI	129
Safarov M.M. DIFFERENSIALLARNI BLOKIROVKALASH MEXANIZMLARINING ERVO YURITMALARI	131
Kuziyeva M.K. UMUMIY OVQATLANISH VA XIZMAT KO'RSATISH HAQIDA TA'LIM BERISHDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH	136
Muxamedov Sh.M., Atayeva S.R. "ROBOTOTEXNIKA ASOSLARI" FANINI O'QITISHDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR IMKONIYATLARIDAN FOYDALANISH	139
Husenova M. OUTLOOKNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	141
Primova D.G'. TA'LIM TEXNOLOGIYALARI VA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARNI	

